

Innovatief klimaat

Nederlandse ondernemers en kapitaalverschaffers hebben te weinig oog voor de strategische betekenis van nieuwe technologische ontwikkelingen. Dit blijkt uit een onderzoek dat het Britse bedrijf Butler Cox uitvoerde in opdracht van het Ministerie van Economische Zaken. Voor een land dat vooraan loopt in wetenschap en techniek, waar het gemiddelde opleidingsniveau hoog is en dat zich sterk internationaal oriënteert, is dit opmerkelijk.

In de gestaag toenemende internationale concurrentie is het vertrouwd zijn met de toepassingsmogelijkheden van nieuwe technologieën voor Nederlandse bedrijven een noodzaak. Nieuwe technieken kunnen productieprocessen zodanig verbeteren, dat goedkoper en flexibeler aan de wensen van afnemers kan worden voldaan. Bovendien is een vooruitstrevende instelling een belangrijk argument voor buitenlandse ondernemingen om zich hier te vestigen. Veel van die bedrijven zijn 'foot loose': ze kunnen hun activiteiten gemakkelijk verplaatsen van het ene naar het andere land. Reden genoeg om te streven naar een innovatief klimaat. Wat is daarvoor nodig zowel op macro-, meso-, als microniveau?

Het technologiebeleid van de overheid was aanvankelijk gericht op het genereren van specifieke kennis voor slechts enkele sectoren, die voor de nationale economie van strategisch belang zijn. Maar technologie is voor alle sectoren van doorslaggevende betekenis. De opbouw van een fijnmazige kennisinfrastructuur, bij voorbeeld door middel van transferpunten aan universiteiten en Innovatiecentra, was het gevolg. Vooral het midden- en kleinbedrijf zou hiervan kunnen profiteren. Nu de kennis aanwezig is en diverse vormen van netwerken om die kennis te verspreiden beschikbaar zijn, blijkt het aantal succesvolle vernieuwingen nog niet aan de verwachting te voldoen. De betrokkenen in de bedrijven lijken de voordelen van succesvolle innovaties onvoldoende te beseffen. In het buitenland wordt dit probleem aangepakt door een bredere benadering¹. Enerzijds gebeurt dit thematisch, bij voorbeeld technologische ontwikkeling in relatie met onderwijs, arbeidsmarkt en management. Anderzijds valt op dat er in het buitenland een veel grotere betrokkenheid is van maatschappelijke actoren, zoals de politiek, de vakbeweging, ondernemings- en consumentenorganisaties en ook de media. Om aan het gevaar te ontkomen dat het maatschappelijke draagvlak voor technologische vernieuwingen te smal wordt, zal ook in Nederland het technologiebeleid zich moeten verbreden. De overheid kan een voorbeeldfunctie vervullen door thema's waarbij de maatschappelijke betrokkenheid groot is, zoals ruimtelijke ordening en milieu, in relatie met technologische oplossingen ter hand te nemen.

Op sectorniveau is het niet eenvoudig om een beeld te schetsen van een ideaal innovatief klimaat. De sectorspecifieke verschillen zijn zo groot dat het technologiebeleid telkens anders moet worden uitgewerkt. Het model voor de landbouw bij voorbeeld, gebaseerd op actieve overheidsbetrokkenheid in voorlichting, onderwijs en onderzoek, ontleent zijn succes vooral aan de structuur van de sector. De onderne-

mingen zijn klein en men ziet elkaar eerder als collega's dan concurrenten. Het bleek mogelijk een ondernemingsklimaat te creëren waarin ondernemers elkaar stimuleren om optimaal gebruik te maken van de technologische mogelijkheden. Hoe anders is bij voorbeeld de chemische sector. De bedrijven zijn in het algemeen groot. Zij hebben om flexibel op de veeleisende vraag in te kunnen spelen hun toegepast onderzoek grotendeels geïnternaliseerd. De markt schept dus het innovatieve klimaat, de overheid kan zich beperken tot het in stand houden van de concurrentie en het ondersteunen van fundamenteel onderzoek en hoogwaardige opleidingen. Een sectorbenadering leert tevens dat sectoren vaak met elkaar zijn verbonden. Technologische vernieuwingen in de ene sector kunnen van groot belang zijn in andere sectoren. Een geavanceerde grond-, wegen-, en waterbouwsector kan een hoogwaardige infrastructuur creëren die voor de transportsector van levensbelang is. De kunst is om dit soort 'duw-en-trek'-mechanismen te bevorderen, bij voorbeeld door samenwerkingsverbanden tussen sectoren.

Uiteindelijk moeten een breed maatschappelijk draagvlak en een innovatief sectorklimaat leiden tot concrete ondernemingsresultaten. De komst van veranderingen door technologie wordt binnen ondernemingen wel eens als bedreigend ervaren. Informatie- en productietechnologieën brengen immers fundamentele veranderingen teweeg in de manier waarop een bedrijf is georganiseerd en het personeel wordt ingezet. Traditionele werkgelegenheid verdwijnt, om- en bijscholing is noodzakelijk. De veranderingsgezindheid van werknemers (inclusief leidinggevenden) is daarom van doorslaggevende betekenis voor succesvolle innovaties. De vertaling van het ondernemingsbelang naar de werkvloer en de betrokkenheid van het personeel vormen de sleutel tot vernieuwing.

Het behalen van concurrentievoordelen door adequate benutting van nieuwe technologische mogelijkheden is voor Nederland een strategie die goed aansluit op ontwikkelingen als internationalisering van het bedrijfsleven en toenemende zorg voor het milieu. Het stimuleren van onderzoek en het opzetten van een wijdvertakte kennisinfrastructuur zoals nu in het kader van het technologiebeleid plaatsvindt is nuttig, maar om bij te blijven in de technologierace is meer nodig. Uiteindelijk dient het technologiebeleid zich te richten op verankering van de technologische ontwikkeling in de samenleving: een breed maatschappelijk draagvlak. Het komt aan op het scheppen van een klimaat waar diffusie van kennis en het op innovatieve wijze inspelen op de markt als vanzelfsprekend worden beschouwd. Vooraan lopen in de technologierace is vooral een kwestie van een vooruitstrevende mentaliteit. En daar ontbreekt het nog wel eens aan.

T.P. van Walderveen

1. A.J.M. Roobeek en E. Broesterhuizen, *Verschuivingen in het technologiegebied, een internationale vergelijking vanuit de praktijk*, WRR-voorstudie nr. T6, SDU uitgeverij, 's-Gravenhage, 1991.